

A GÖRÖG-TÖRÖK TENGERJOGI VITÁK ALAKULÁSA KIRIÁKOSZ MICOTÁKISZ KORMÁNYZÁSI IDŐSZAKÁBAN

Csorba Éva

doktorandusz

PTE BTK Interdiszciplináris Doktori Iskola, Politikatudományi Program

ORCID 0009-0004-5186-6776

Dol:

10.15170/PSK.2024.05.01.02

Publikálva: 2024.04.26.

Hivatkozás:

Csorba, Éva (2024): A görög-török tengerjogi viták alakulása a Micotákisz-kormány alatt. *Pólusok*, 4(2), 25-40.

Egyéb információk:

-

A folyóiratban megjelenő írások a Creative Commons Nevezd meg - Nem Kereskedelmi - No Derivatives 4.0 nemzetközi licenc alatt kezeltek.

CC BY-NC-SA 4.0

Absztrakt

A görög-török kapcsolatok turbulens időszakon vannak túl, amelynek egyik legfontosabb forrása a tengeri határvitákhoz kötődött. A görög-török tengerjogi vita nem újkeletű konfliktusforrás, hiszen megoldása évtizedek óta várat magára. Ugyanakkor az energetikai feltárások megnövelték a relevanciáját, következésképp a lezárása is sokkal összetettebb. A feltárásoknak köszönhetően (is) Görögország mind európai, mind pedig regionális szerepe megerősödött. Ebből következően a tengeri határviták és az ezzel is összefüggő feltárások jelentős szerepet kapnak az ország külpolitikájában is. A határvitával összefüggő konfliktusra és a török „fenyegetésre” válaszul, Görögország taktikusan építette ki és mélyítette el nemzetközi együttműködési hálózatát uniós tagországokkal és a régióban található, vagy ott érdekelt harmadik országokkal. Ezzel párhuzamosan, Törökország nemzetközi elszigetelődése tovább folytatódott. Mindemellett, a legutóbbi török elnöki látogatás új (pozitív) fordulatot hozhat a kapcsolatokban.

Kulcsszavak: Görögország, Törökország, Európai Unió, görög-török konfliktus

Bevezetés

A 2019-ben hatalomra kerülő jobboldali Micotákisz-kormány számos konfliktussal terhelt görög-török kapcsolatrendszeret örökölt elődjétől, a Ciprasz-kormánytól. A konfliktusok egy része újkeletű (lásd: migráció), másik részük azonban évtizedekre nyúlik vissza. Ilyen akut konfliktus a tengeri határviták és a hozzá kapcsolódó ügyek.

A görög-török érdekellentét egyik alappilléret a tengerjogi viták jelentik, amelyek mozgatórugója a földgázmezők kérdése is. A tengeri határviták kiindulópontjának leegyszerűsítve az tekinthető, hogy Görögországgal ellentétben Törökország nem ratifikálta az ENSZ Tengeri Jogi Konvencióját. A felségvizek hat tengeri mérföldben megállapított kiterjedését Törökország elfogadta, ám Görögország célja ennek

tizenkét tengeri mérföldre történő kiterjesztése¹ és ezt már Törökország elfogadhatatlannak, *casus belli*-nek tartja. Ebből következően a tengeri határviták a szárazföldek előtt található kisebb szigetekhez (is) kötődnek (Egeresi, 2022).

A tengeri határviták körüli konfliktus élnkülése részben a török külpolitikát meghatározó Kék Haza doktrínával is összefüggésbe hozható, amely aktívabb földközi-tengeri török jelenléte helyez előtérbe (katonai és diplomáciai), megkérdőjelezve a görög tengeri területek egy részének a hovatartozását (Denizeau, 2021).

A kelet-mediterrán gázfelfedezések és az ezzel összefüggő kizárólagos gazdasági övezetek el(nem)ismerése szintén fokozta a tengeri határviták és felségvizek körüli konfliktust. A növekvő görög-török konfliktusra és a török „fenyegetésre” válaszul, Görögország taktikusan építette ki és mélyítette el nemzetközi együttműködési hálózatát uniós tagországokkal és a régióban található harmadik országokkal is (Csorba, 2022). A tengeri határok alapvetően határozzák meg egy ország mozgásterét legyen szó kereskedelmi és közlekedési kapcsolatairól vagy energetikai és védelmi politikájáról. Szerepüket az orosz-ukrán háború kétségkívül tovább erősítette, jelen esetben a görög-török konfliktusban is. Az orosz-ukrán háború következtében Görögország lehetséges energiaszolgáltató szerepe is felértékelődött.

Mindazonáltal, a 2023 decemberi török elnöki látogatás pozitív hatással lehet a kapcsolatokra, akár a komolyabb konfliktusforrást jelentő kérdésekben is, mint a tengerjogi viták megoldása, közeledhetnek a felek (Ελληνική Δημοκρατία Δημοκρατίας Πρωθυπουργού, 2023). Az elnöki találkozó margóján közel tizenöt egyezmény és számos egyetértési nyilatkozat került aláírásra, köztük az Athéni Nyilatkozat a baráti kapcsolatokról és a jószomszédi viszonyról, amely a tengerjogi viták körüli konfliktus normalizálódását és a bizalomépítést is célozza (Uo.). Továbbá figyelemreméltó, hogy a 2017-es török elnöki látogatással ellentétben, a 2023-as sokkal barátságosabb hangvételű volt és mindkét fél tartózkodott a provokatív kijelentésektől, ezzel is jelezve szándékukat, hogy a kétoldalú kapcsolatokat nyugodtabb vizekre tereljék (Euronews, 2023).

A görög-török tengerjogi viták háttere

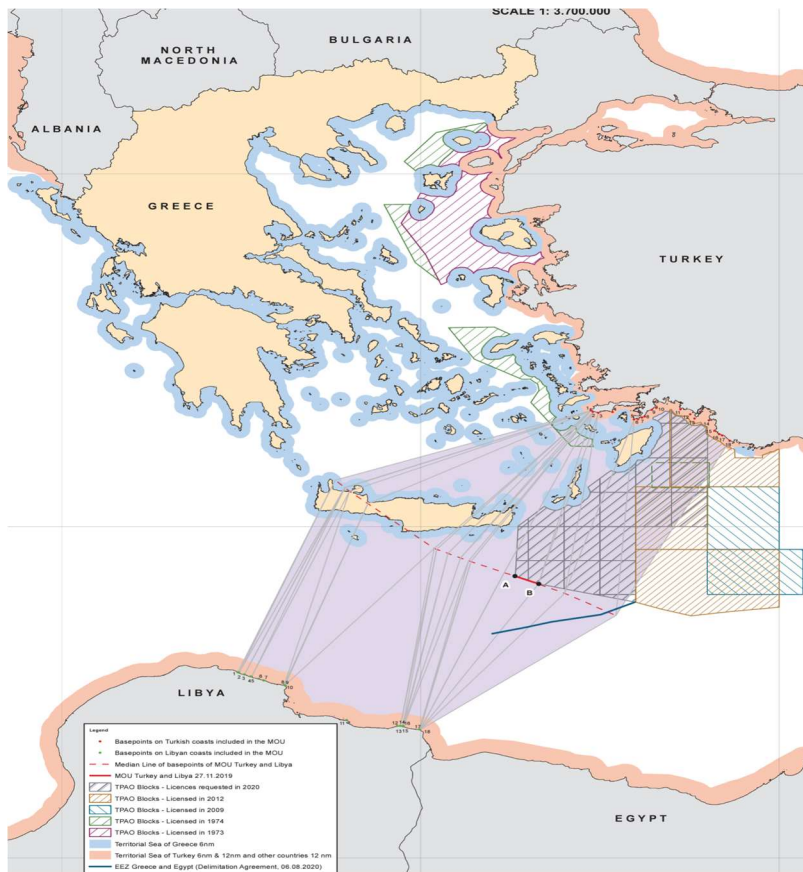
A görög-török tengeri határviták lényegében a II. világháború óta konfliktusforrást jelentenek a két ország között (Stergiou, 2022).² A tengeri határviták egyik legfontosabb nemzetközi jogi forrása az Egyesült Nemzetek Tengerjogi Egyezménye, amelyet Görögország a 2321/1995. sz. törvénnyel ratifikált, ellentétben

¹ Görögország a Jón-tenger esetében felségvizeit kiterjesztette tizenkét tengeri mérföldre (Greek City Times, 2021).

² E tekintetben az UNCLOS mellett az 1924-es lausanne-i szerződés, az 1963-as montreaux-i konvenció és az 1974-es párizsi szerződések az irányadóak.

Törökországgal, amely ezidáig tartózkodott az Egyezmény jogi elismerésétől (Ministry of Foreign Affairs of the Hellenic Republic, 2018). A területek (1. térkép) szuverenitási kérdéseiről az 1923-as lausanne-i, az 1936-os montreux-i konvenció és az 1947-es párizsi békeszerződés rendelkezik (Strati, 1996).

1. térkép: A görög-török tengeri határviták szemléltetése

Forrás: Ministry of Foreign Affairs of the Hellenic Republic, 2019.

A Tengerjogi Egyezmény 121. cikkének (2) bekezdése értelmében minden szigetnek joga van felségvizekhez, kizárólagos gazdasági övezethez és kontinentális talapzathoz (Egyesült Nemzetek Tengerjogi Egyezménye, 1998). A görög álláspont szerint a szokásjog következtében az Egyezmény az azt alá nem író államokra nézve is kötelező. Ezért minden görög szigetnek van kontinentális talapzata a tengerjognak megfelelően (Ministry of Foreign Affairs of the Hellenic Republic, 2018). Ennek keretében a kontinentális talapzat lehatárolásának kérdése csak a Törökországgal szembeni görög szigetek partja és a török part között vetődik fel.

Görögország álláspontja az, hogy a határvonalat az egyenlő távolság/középvonal elve szabályozza (Uo.). Következésképp, míg Törökország a kontinentális talapzatot tekinti kiindulópontnak a középvonal meghúzásakor, addig Görögország a nemzetközi partvonalától számítja a határokat (azaz a szigeteket is figyelembe veszi).

A felségvizek hat tengeri mérföldben megállapított kiterjedését Törökország elfogadta, de a tizenkét mérföldet már elfogadhatatlannak tartja és *casus belli*-ként aposztrofálta (a Tengerjogi Egyezmény szerint lehetőség van a felségvizek 12 mérföldre történő kiterjesztésének). Görögország szerint a tizenkét tengeri mérföld szuverén jog és nem megegyezés tárgya, továbbá Törökország maga is tizenkét mérföldben terjesztette ki felségvizeit a Fekete-tengeren (Ministry of Foreign Affairs of the Hellenic Republic, 2022b).

A tengerjogi konfliktus effektív kirobbanását egy 1973-as török határozat váltotta ki, amely előírta a török kőolajtársaság számára, hogy kutatásokat végezzen a görög kontinentális talapzaton, az Égei-tenger keleti részén fekvő görög szigetektől nyugatra (Schaller, 2022). Ezt követően, többször vált feszültté a helyzet a két ország között. A kis híján háborúba fajult Imia/Kardak incidens a köztudatban is emlékezetes maradt, amikor 1995-ben egy Imia szigetén zátonyra futott török teherhajó megtagadta a görög hatóságok segítségét, azt állítva, hogy török felségvizeken tartózkodik. Végül elfogadta, hogy egy görög vontatóhajó Törökországba vontassa. 1996-ban a Hurriyet török napilap újságírója leeresztette a görög zászlót és felhúzta a török zászlót az Imia-szigeteken. Másnap a görög haditengerészet leengedte a török zászlót és kitűzte a görög zászlót. Ezt követően török hadihajók jelentek meg a görög felségvizeken és vadászrepülőgépek sértették meg görög légteret. Az ezt követő napon a török csapatok partra is szálltak a szigeten, a görög erők is felvonultak, de végül mindkét fél csapatai kivonultak a helyszínről (Strati, 1996, Republic of Türkiye, Ministry of Foreign Affairs).

Az 1990-es évektől egyre több olyan török elképzelés látott napvilágot, amelyek úgynevezett sűrű zónákként tekintettek bizonyos görög területekre, megkérdőjelezve ezzel a görög szuverenitást az Égei-tenger egyes szigetei felett (azzal érvelve, hogy a görög szuverenitás csak azon szigetekre terjed ki, amelyek név szerint szerepelnek a megállapodások szövegében) (Ministry of Foreign Affairs of the Hellenic Republic, 2022a).

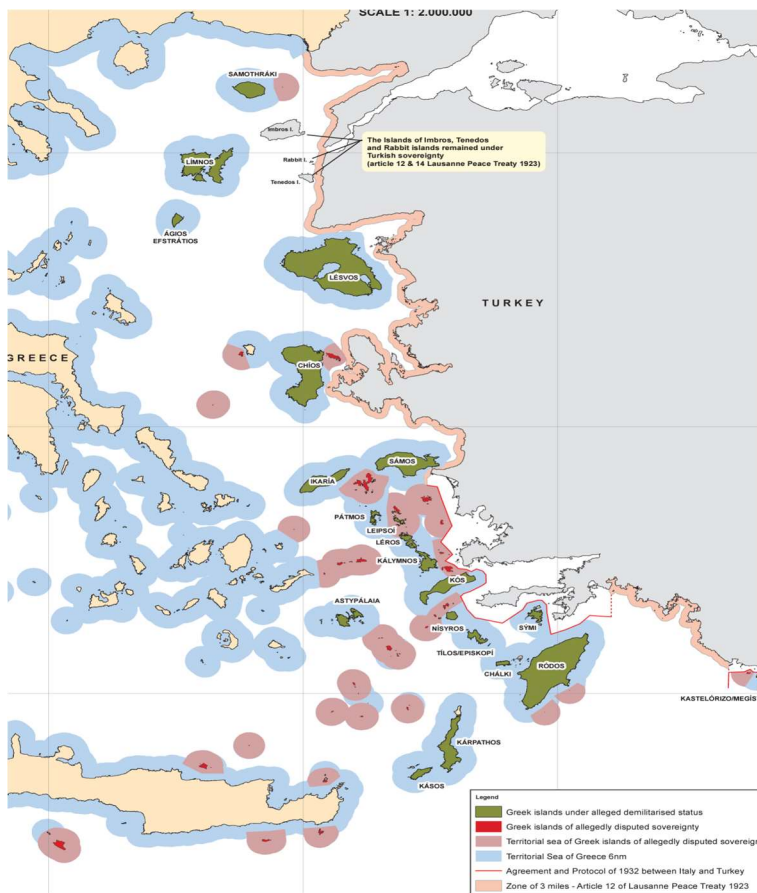
Mindemellett nem elhanyagolható fejlemény, hogy a hagyományosan az Égei-tengerrel kapcsolatos görög–török tengerjogi viták már eltolódtak Kréta térségébe is (Csorba, 2022). Emlékezetes, hogy a Krétától délre található Talósz gázmező feltárása körüli török műveletek komoly konfliktushoz vezettek 2020-ban, amikor egy török és egy görög hadihajó „összeütközött” és Görögország európai segítséggel megvalósított haditengerészeti gyakorlattal reagált rájuk (az incidens kis híján fegyveres összecsapással zárult) (Kambas, 2020).

Görögország az elmúlt évtizedekben többször jelezte, hogy Törökország megsértette szuverén jogait. 1976-ban az ENSZ Biztonsági Tanácsa elé terjesztette és a

hági Nemzetközi Bírósághoz fordult több ízben, Törökország közreműködése miatt azonban a Bíróság hatáskör hiányában nem vizsgálta érdemben a kérdést (Stergiou, 2022).

A tengeri határvitákkal közvetlenül összefügg és a görög-török konfliktus szerves elemeként említendő a légtérsérellemmel kapcsolatos ügyek (amelyeket rendszeresen követnek el török vadászpilóták), az Égei-tenger keleti részén található szigetek és a Dodekanészosz-szigetcsoport demilitarizálásának követelése és a ciprusi rendezés is.³

2. térkép: A görög-török tengeri határvitában kérdéses szigetek státusza

Forrás: Ministry of Foreign Affairs of the Hellenic Republic, 2021.

³ A török érvelés szerint Görögország elveszíti a török partokhoz közel eső szigetek feletti szuverenitását, ha katonai erőket telepít oda, mert ezzel megszegi a párizsi és a lausanne-i békeszerződéseket. Athén az önvédelemhez való jogra hivatkozik, hiszen gyakoriak a szigetek közelében állomásozó török hajók.

A tengerjogi viták energetikai és regionális vonatkozásai

A tengerjogi vita szorosan összefügg a regionális energetikai feltárásokkal, hiszen a felfedezések a vitatott területeket is érintik. A görög kizárólagos gazdasági övezetben található Talósz mezőn a becslések szerint 283,1 milliárd köbméter (bcm) földgáz kitermelésére lenne lehetőség. A Ciprus körüli kizárólagos gazdasági övezetben a becslések szerint pedig összesen mintegy 460 milliárd köbméter (bcm). Világviszonylatban ezek kevésbé jelentősek, és elmaradnak az egyiptomi (Zohr, 850 bcm) vagy az izraeli (Leviathán, 622 bcm; Tamar, 305 bcm) eredményektől, ugyanakkor az európai gázdiverzifikációban és a helyi fogyasztásban jelentős szerepet játszhatnak (Kacziba, 2020).

Az energetikai feltárások az érintett országokra szignifikáns hatással lehetnek, hiszen gázexportőrökké válhatnak, s ez a geopolitikai erőviszonyokban is megmutatkozhat. A pozitív kicsengést azonban akadályozza, hogy Ankara nem ismeri el Ciprus kizárólagos gazdasági övezethez való jogát, és tudatosan gátolja, hogy külföldi (amerikai, olasz, francia) vállalatok fogjanak gázkitermelésbe. A Görögország és Ciprus által is ratifikált Egyesült Nemzetek Tengerjogi Egyezménye értelmében a kontinentális talapzat határa nem haladhatja meg a parti tenger külső határától számított 350 tengeri mérföldet. Az átfedések kiküszöbölése érdekében Ciprus és Görögország delimitációs egyezményeket kötött a környező országokkal (Kacziba, 2013). Törökország nem ratifikálta a Tengerjogi Egyezményt, így nem alakult ki egységes álláspont a felek között arról, hogy mit kell az egyes tengeri területek feletti rendezés alapjának tekinteni, és a Ciprus által megkötött delimitációs egyezményeket sem ismeri el (Csorba, 2022).

2. táblázat: Ratifikált delimitációs egyezmények a régióban

Érintett országok	A megkötés éve
Ciprus-Egyiptom	2003
Ciprus-Izrael	2010
Törökország-„Észak-Ciprusi Török Köztársaság”	2011
Törökország-Líbia	2019
Görögország-Olaszország	2020
Görögország-Egyiptom	2020

Forrás: Egeresi, 2021.

A török konfliktusra megoldásként Görögország (és Ciprus) taktikusan épített ki és mélyítette el regionális együttműködési rendszerét. Mindebből az is következik, hogy a regionális politikai és energetikai együttműködések, a két- és háromoldalú találkozók megszorodtak, és kialakult egy Egyiptom–Izrael–Ciprus–Görögország-tengely a kelet-mediterráneumi térségben, valamint több delimitációs egyezményt is sikerült aláírniuk (Uo.).

A regionális energetikai együttműködés kapcsán kiemelendő az Eastern Mediterranean Gas Forum (EastMed) megalapítása, amelynek keretében regionális találkozók is zajlanak Görögország, Ciprus, Egyiptom, Izrael, Jordánia, Olaszország, Franciaország és a Palesztin Hatóság részvételével (a Világbank, az Amerikai Egyesült Államok és az Európai Unió megfigyelői státuszban vehet részt). Feltűnő azonban, hogy a régió energiapolitikájában érdekelt Törökország, Libanon, Líbia és Szíria nem részese az egyeztetéseknek. E mögött kétségtelenül az energetikai és politikai konfliktusok állnak, amelyek alatt nem csak a ciprusi helyzetből fakadó görög–ciprusi–törököt kell érteni.⁴

Válaszul Ankara és a nyugat-líbiai egységkormány által 2019-ben aláírt „delimitációs egyezmény” közel 100.000 km² nagyságú területet szakított le a görög gazdasági övezetből és semmisnek tekinti a Kréta körüli görög felségvizek legitimitását (Kacziba, 2020). Görögország az egyezményt illegálisnak minősíti, csakúgy, mint a 2022-ben kutatási tevékenységre irányuló megállapodást (Egeresi, 2022).

Érdemes pár szót ejteni Törökország vonatkozásában a Kék Haza doktrínáról. Törökország geopolitikai helyzetéből adódóan több tengeri medencével is rendelkezik, amelyek stratégiai jelentőséggel bírnak. A Doktrína szerint Törökország elsődleges érdekei megkövetelik, hogy ezen területeken aktív szerepet és felelősséget vállaljon. Ebből következik, hogy a nemzetközi tengeri jogból és a part menti államokkal fennálló vitás kérdésekből eredő ügyek Törökország külpolitikájában jelentős szerepet kapnak (Yayci, 2022). A Doktrína egy olyan markáns külpolitikát vizionál, amely szerint Törökország három tenger (Földközi-tenger, Égei-tenger és Fekete-tenger) vezető hatalmává szeretne válni. A célkitűzés megvalósításában a haditengerészet kitüntetett szerepet kap, ugyanakkor a légiere és a szárazföldi pozíciók megerősítését is előtérbe helyezi. A doktrína energetikai szempontból egyrészt hangsúlyozza Törökország regionális elosztó szerepét, másrészt a tengeri források feltárását. Következésképp, Törökország stratégiai célja, hogy regionális energiaelosztóvá váljon, éppen ezért a Kelet-Mediterráneumban zajló feltárásokat kiemelt figyelemmel követi (Csorba, 2022).

⁴ Bejrút és Jeruzsálem között is nézeteltérés feszül: Libanon azzal vádolja Izraelt, hogy a ciprusi–izraeli tengeri határok meghúzásakor elvett tőle egy közel 1000 km²-nyi szakaszt (Egeresi, 2019). Következésképpen a Ciprussal kötendő delimitációs egyezményt mindaddig nem hajlandó ratifikálni, amíg a két ország nem tárgyalja újra az érintett területre vonatkozó szerződését (Uo.). Libanon és Szíria között is határvita áll fenn, amelyben Oroszország vállalta magára a mediátori szerepet (Ellinas, 2022). Bár Ciprus és Izrael között érvényben van a delimitációs egyezmény, de az Aphrodité–Yishai mezők közötti kitermelői jogok kapcsán kialakult vitában még mindig nem sikerült megegyezniük (Hazou, 2022).

3. térkép: A Kék Haza doktrína szerinti török expanziós elképzelések.

Forrás: Kathimerini, 2023.

Az Amerikai Egyesült Államokkal kialakult szoros együttműködés szintén fontos eleme a térség hatalmi viszonyainak, hiszen regionális energetikai téren Washington is érdekelt a stabilitás megőrzésében, tekintettel a szénhidrogének ki-termelésében részt vevő amerikai cégekre.⁵ Az amerikai katonai bázisok engedélyezése Görögországban szintén jelzésértékű Törökország számára, és egyféle válaszként is értelmezhető a görög-török konfliktusra (Uo.).

Mindezek alapján egyértelmű, hogy az energetikai konfliktus és a földgázlelőhe-lyekért vívott nemzetközi versengés komoly biztonságpolitikai kihívássá vált a Kelet-Mediterráneum térségében. Törökország a konfliktusban nemcsak Görögországgal és Ciprussal, de Egyiptommal, Izraellel, Franciaországgal, az USA-val és az Európai Unióval is szembekerült (Uo.). Törökország „nemes magánya” (Kanli, 2017) jelzés-értékű is lehet, kifejezve a független külpolitikáját és eltávolodását a „Nyugattól”. Mindemellert a 2023 decemberi török elnöki látogatás során Erdogan török elnök már azt hangsúlyozta, hogy Törökország kész arra, hogy párbeszéd és együttműkö-dés által rendezze a konfliktust és ennek kapcsán a török fél már kétszer is felajánlotta egy átfogó konferencia megszervezését (Papachelas & Kostidis, 2023).

A tengerjogi viták hatása a Micotákisz-kormány külpolitikájára

A Micotákisz-kormány külpolitikájában egy tudatos és elődje, a Ciprasz- kormány által képviselt külpolitikához képest sokkal markánsabb kelet-mediterrán orientáció

⁵ Geoffrey R. Pyatt volt amerikai athéni nagykövet, leköszönő interjújában kifejtette, hogy a görög-török 2020-as konfliktus további fokozódásának a megállításában az Amerikai Egyesült Államoknak komoly szerepe volt (Ellis, 2022).

figyelhető meg, amely összefüggésben van az energetikai felfedezésekkel és Görögország regionális újrapozicionálási stratégiájával (Csorba, 2022). A tengeri határvitákkal összefüggő energetikai felfedezések releváns szerepet kapnak a külpolitikában is, hiszen azok révén az ország geopolitikai jelentősége európai és regionális szinten is erősödhet (amibe beletartozik az ukrán–orosz háború következményeinek és az izraeli válságnak a csökkentése is) (Uo.).

Szükséges megemlíteni a védelmi szektorban végbement változásokat is, amelyek szoros összefüggésben vannak a növekvő görög–török határvitákkal kapcsolatos konfliktussal, kvázi ezekre adott válaszként is értelmezhetők (Uo.). A görögök katonai kiadásai 2010-óta folyamatosan növekednek: 2021-ban már a GDP több mint 2,8 százalékát tették ki (az uniós átlag 1,3%) (Eurostat, 2022). A Micotákisz-kormány mind a katonai, mind a diplomáciai kapcsolatrendszerének a megerősítésén dolgozott hatalomra kerülésük óta (Uo.). Erre jó példa az amerikaiakkal, illetve a franciákkal megkötött katonai együttműködés, valamint a Krétán található Szúdaöbölben, továbbá a Szkírosz szigetén és Alexandrúpoliban található katonai bázis bővítésének az engedélyezése – mindez kétséggkívül jelzésértékű Törökország számára (Maltezou, 2022). Nikosz Dendiasz volt görög külügyminiszter több platformon is hangsúlyozta, hogy e megállapodások nem Törökország ellen irányulnak, sokkal inkább Görögország stratégiai autonómiáját biztosítják. Ennek ellenére Athén újonnan alakuló szövetségei kétségtelenül jelzésértékkel bírnak, hiszen átalakítják az eddig alapvetően a törököknek kedvezett katonai erőviszonyokat, ezzel pedig az Égei-tenger térségében kialakult status quót (Dendias, 2021).

A görög–török nézeteltérések orvoslását célzó, 2002-ben megkezdett, de 2016-ban megszakadt tájékoztató megbeszélések csak 2021 januárjában folytatódtak. A legutóbbi egyeztetés 2022 februárjában történt, amikor a felek az égei-tengeri és a kelet-mediterráneumbeli konfliktust próbálták áttekinteni (Ekathimerini, 2022). Összességében az egyeztetések eddig érdemi eredményeket nem hoztak, a céljuk elsősorban az volt, hogy a nemzetközi nyomásnak eleget tegyenek, és a felek leüljenek a tárgyalóasztalhoz, hogy ezzel is a párbeszédre való hajlandóságukat demonstrálják. Ugyanakkor fontos leszögezni, hogy a tengeri határvitákkal összefüggő energetikai felfedezések következtében (is) a görög–török viták már nem csak a két fél között zajlanak. A többszereplőssé vált konfliktus regionális erőharcában Görögország – hátránya tudatában – a régió országaival, európai partnereivel és az Egyesült Államokkal való kapcsolatai és stratégiai szövetségei révén is Törökországot igyekszik ellensúlyozni. Így Ankara szembekerült az uniós országok mellett az USA-val, Izraellel és Egyiptommal is (Csorba, 2022).

A fent ismertetett rendkívül összetett viszonyrendszerben fordulatot jelenthet, hogy 2023 decemberében sor került a török elnöki látogatásra Athénban, amely a kapcsolatok normalizálását és a bizalomépítést is célozta. A találkozó a korábbi 2017-es elnöki látogatással ellentétben baráti hangulatban zajlott, és mindkét fél tartózkodott a provokatív kijelentésektől (Euronews, 2023). A találkozó margóján

aláírt dokumentumok közül a legjelentősebb az Athéni Nyilatkozat a baráti kapcsolatokról és a jószomszédi viszonyról, amely a tengerjogi viták körüli konfliktus normalizálódását is célozza (Ελληνική Δημοκρατία Δημοκρατίας Πρωθυπουργού, 2023). A Nyilatkozat mindemellett az üzleti és energetikai együttműködés elmélyítését is előirányozza (Uo.). A sajtótájékoztatón Erdogan török elnök külön kiemelte, hogy a céljuk, hogy az „Égei-tenger az együttműködés és béke tengerévé váljon, továbbá leszögezte, hogy nem állhat fent olyan probléma a két ország között, melyet békés módon nem lehetne rendezni” (Smith, 2023). Továbbá hozzátette, hogy látogatása új fejezetet nyithat meg a görög-török kapcsolatokban. Micotákisz görög miniszterelnök ugyanakkor utalt arra, hogy továbbra is ellentétes álláspontot képviselnek a ciprusi rendezés, a kizárólagos gazdasági övezeteket és a kontinentális talapzat meghatározása kapcsán, bár az előbbi vonatkozásában remélhetően a köz-eljövőben sikerülhet előrelépést elérni (Koutantou & Gumrukcu, 2023). A találkozó értékelhető görög külpolitikai sikernek is, amelyet alapos előkészítés előzött meg. Az Athéni Nyilatkozat aláírása reprezentatív diplomáciai lépésnek tekinthető (holott jelentős jogi következményeket nem feltétlenül vonhat maga után). Görögország következetesen terelte a bilaterális görög-török nézeteltéréseket (migráció, tengeri határvita) uniós szintre, „uniós ügygé” emelve a kérdéseket és a megoldásuk súlyát (ezt támasztja alá, hogy a Törökországi uniós csatlakozási folyamatát értékelő országjelentésekben explicit megjelenik a görög-török konfliktus). A jelenlegi geopolitikai helyzetben a békés rendezésre való törekvés mindenképpen pozitívan értékelhető uniós és regionális viszonylatban is, ezzel is tovább erősítve Görögország regionális kül- és biztonságpolitikai szerepét.

Tekintettel a görög-török kapcsolatok összetettségére, joggal merülhet fel a kérdés, hogy az elnöki látogatás ténylegesen jelentheti-e egy új fejezet megnyitását a kétoldalú kapcsolatokban. A jelenlegi geopolitikai környezetet figyelembe véve a közeledés mindenképpen jelzésértékű, elsősorban Törökország részéről. Ha a tengerjogi határviták a köz-eljövőben nem is zárulnak le, de a körülöttük folyó vita normalizálódása és az erről folyó diplomáciai egyeztetések ütemezése hosszú távon közelebb vihetnek a kérdés békés rendezéséhez. Továbbá, a kétoldali kapcsolatrendszer korlátain túllépve, a találkozó értelmezhető úgy is, hogy a közeledés nem kizárólag Görögországnak, de az Európai Uniónak is szól.

Az Európai Unió szerepe a tengerjogi vitában

Törökország európai perspektívája különösen fontos szerepet játszik a görög-török kapcsolatokban, ahogyan a bilaterális konfliktus is hatással van a török csatlakozási folyamatra. Görögország alapvetően támogatja Törökország uniós csatlakozását, hiszen a csatlakozási kritériumokat teljesítve számos probléma és konfliktus is megoldásra találhat.

Törökország Európai Unióhoz való csatlakozásának egyik alapfeltétele „a jószomszédi kapcsolatok” elvének betartása és a nézeteltérések békés rendezése (következésképp, a háborús fenyegetés és határ/légtérsérelmek nem felelnek meg ennek a kritériumnak). Az ország továbbra is csatlakozó, de nem kiemelt csatlakozó partner az Európai Bizottság éves országjelentéseiben, az Európai Parlament pedig állásfoglalásaiban értékeli Törökország előrehaladását az uniós integrációban. Az elmúlt időszakban a tanácsi következtetések és az országjelentések is sokkal kritikusabb hangvételűek voltak Törökországgal kapcsolatban, az Európai Parlament még javaslatot is tett a csatlakozási tárgyalások felfüggesztésére (European Parliament, 2021).

Az Európai Külügyi Szolgálat a kelet-mediterrán térséghez kapcsolódó energetikai ügyeket az EU–török politikai kapcsolatok részeként kezeli. Az energetikai konfliktus eskalálódásakor, 2019-ben szankciókat vetett ki Törökországra a térségben végrehajtott illegálisnak minősített fúrások miatt. A beutazási korlátozásokat és vagyoni eszközök befagyasztását tartalmazó szankciók jelenleg is hatályosak (Council of the European Union, 2020). A 2023/2488-as tanácsi határozat értelmében a szankciós rezsimit meghosszabbították 2024. november 30-ig (Council of the European Union, 2023a).

Az Európai Bizottság 2020-as országjelentése explicit utalt a nyugat-líbiai egységkormányral aláírt „delimitációs egyezményre”, Törökország helytelen magatartására a Kelet-Mediterráneumban és az Égei-tengeren, valamint Görögország szuverén jogainak a többszöri megsértésére (European Commission, 2020). Felhívta Ankara figyelmét, hogy folytasson konstruktív magatartást az Égei-tengeren, ugyanakkor nyomatékosította, hogy Törökország egyoldalú törvénysértő viselkedésével szemben a tagállamok érdekvédelmében fel fog lépni.

A 2021-es viszonylagos de-eszkalációs időszak után, a 2022-es jelentés ismét felhívta Törökország figyelmét arra, hogy az Égei-tengeren tapasztalt feszültségkeltés, valamint a görög légtér és a görög szigetek szuverenitásának többszöri megsértése nem járul hozzá a jószomszédi kapcsolatok ápolásához. Kiemelte, hogy Törökország továbbra is *casus belli*-ként tekint arra, hogy Görögország 12 mérföldre terjessze ki felségvizeit. A 2023-as jelentés ugyanakkor már elismeri a görög-török kétoldalú kapcsolatokban tapasztalt pozitív előrelépéseket és reményét fejezte ki, hogy ezek a jövőben is fenntarthatók lesznek. Üdvözölte a Kelet-Mediterráneumban tapasztalt feszültségek csökkenését és kérte Törökországot, hogy egyértelműen kötelezze el magát a jószomszédi kapcsolatok és a viták békés rendezése mellett, valamint tartsa tiszteltben az összes EU-tagállam szuverenitását és területi integritását, illetve szuverén jogát, összhangban az uniós és nemzetközi joggal, beleértve az Egyesült Nemzetek Tengerjogi Egyezményét (Council of the European Union, 2023b).

A jószomszédi viszony ápolása az uniós csatlakozás egyik alapköve. Ebből logikusan következik, hogy amíg a görög-török konfliktus, beleértve a tengerjogi határvitákat (is) nem normalizálódik, addig a török csatlakozási folyamat, illetve

egyéb szektorális partnerségi együttműködés elmélyítése sem fog a holtpontról elmozdulni. Ugyanakkor, a jelenlegi geopolitikai válságban (lásd: orosz-ukrán háború, izraeli helyzet) az Európai Unió nem engedheti meg magának, hogy Törökország tovább távolodjon az európai érdekektől és értékektől. Következésképp, a jelenlegi helyzet lehetőséget kínál számukra ahhoz, hogy rendezzék az utóbbi időkben megromlott kapcsolatukat. Ennek egyik sarokköve, hogy előrelépés történjen a görög-török konfliktusos ügyek megoldásában. Ezzel összefüggésben, a 2023-as országjelentés már elismeri a de-eszkaláció érdekében tett erőfeszítéseket. A legutóbbi török elnöki látogatás és nyitás Görögország felé jelzésértékű, és további közeledésként is értelmezhető az Európai Unió felé.

Konklúzió

A görög-török tengerjogi vita nem újkeletű konfliktusforrás, hiszen megoldása évtizedek óta várat magára. Kétségtelen, hogy a rendezéséhez szorosan kötődő energetikai feltárások megnövelték a relevanciáját a kérdésnek, és mivel az energia-hordozókban rejlő lehetőségek az érdekelt feleknek is potenciális előnyöket jelenthetnek, a lezárása is sokkal bonyolultabb. A görög kormány taktikusan manőverezik a nemzetközi közegben, és pragmatikusan felmérte erőhátrányát Törökországgal szemben, valamint, hogy nem célszerű Törökországgal egyedül maradnia a probléma kezelésében. Így a török „fenyegetésre” és a regionális versengésre válaszul, a bilaterális szintről többszereplőssé alakította a konfliktust, régiós együttműködési tengelyeket kialakítva, bevonva Ciprust is. Következésképp, Törökország már nem csak Görögországgal találja szembe magát a görög-török konfliktusban. Mivel a tengeri határvita szorosan összefügg a regionális energetikai feltárásokkal, az energetikai kitermelésben érdekelt uniós tagországok is sokkal körültekintőbben kezelik a török kérdést. Emellett a Micotákisz-kormány tudatosan mélyíti kapcsolatait az Amerikai Egyesült Államokkal, az erőteljesebb amerikai jelenlét Görögországban mindenképpen jelzésértékkel bír.

Figyelemreméltóak a legutóbbi görög védelempolitikai intézkedések, amelyek a görög katonai vezetés átfogó átalakítását célozzák. A „2030 fegyveres erőire” keresztelt intézkedés Nikosz Dendiasz védelemi miniszter (volt külügyminiszter) értékelése szerint az ország földrajzi és regionális elhelyezkedéséből fakadó geopolitikai kihívásokra is válasz. A személyi állományi változásokon kívül, a védelmi rendszer (Ελληνικά Αμυντικά Συστήματα), a hadi flotta, valamint a légierő (F-35-os vadászpilóta gépek beszerzése) is modernizáción megy keresztül és a hosszú távú célok között szerepel a repülőipar (Ελληνική Αεροπορική Βιομηχανία) fejlesztése is (Nedos, 2024). A védelmi miniszter álláspontja szerint Görögországnak már az „Erdogan elnök utáni időkre” is fel kell készülnie, amelyre Görögország, mint bizonytalan, potenciális veszélyeket magában hordozó időszakra és lehetséges regionális instabilitásra is tekint (Uo.).

Az energiapolitika mindig is fontos biztonságpolitikai kérdés volt, s ezt a jelenlegi orosz–ukrán háború még világosabbá tette. Az Európai Unió célja, hogy megszüntesse az Oroszországból származó energiainporttól való függőségét és növelje a diverzifikációs lehetőségeit (Csorba, 2022). A tengeri határvitákkal összefüggő energetikai felfedezések releváns potenciált hordozhatnak magukban és hozzájárulhatnak Európa energiaátmenetéhez és a diverzifikációhoz. Görögország fontos szerepet tölthet be az európai gáztranzitban, amelyhez az előző évek beruházásai is hozzájárulnak.

A görög–török tengeri határvita, lévén, hogy egy tagállam és egy csatlakozó ország között áll fenn, szerves részét képezi az EU–török kapcsolatoknak. A konfliktus fokozódása óta az ezzel kapcsolatos visszalépések és előrelépések is megjelennek az éves országjelentésekben. A jelenlegi geopolitikai feszültség fényében ugyanakkor az Európai Unió nem engedheti meg magának, hogy Törökország tovább távolodjon és egy stratégiai partnerségen nyugvó kapcsolatrendszer a célja, amely eléréséhez elengedhetetlen a görög–török kapcsolatok normalizálása. Kétségtelen, hogy a regionális stabilitás biztosításának ez az egyik alapfeltétele.

A görög–török közeledés mindenképpen pozitív lépésként értékelhető, amely már középtávon hozzájárulhat a regionális stabilitáshoz, ami a jelenlegi turbulens geopolitikai helyzetben elengedhetetlen. Kérdéses, hogy török oldalról a 2024 tavaszán esedékes törökországi helyhatósági választások mennyire teszik lehetővé a baráti retorika fenntartását, illetve azt, hogy ténylegesen új fejezet kezdődjön a görög–török kétoldalú kapcsolatokban. A fokozott görög védelempolitikai intézkedések ugyanakkor előre tekintőek és már azt is figyelembe veszik, ha a regionális feszültségek tovább eszkalálódnak vagy ha az esetleges török belpolitikai változások negatív hatással lennének hosszútávon a görög–török kapcsolatokra. Céljuk, hogy növeljék Görögország autonóm fellépésre való képességét is.

A jelenlegi geopolitikai helyzetben a görög kormány stratégiai feladata, hogy továbbra is aktív külpolitikát folytasson és mélyítse regionális szövetségi hálózatát az Európai Unión belül és harmadik országokkal egyaránt. Ezzel összefügg a feszültségek csökkentése Törökországgal és a vitás kérdések, beleértve a tengerjogi vita rendezése, illetve az ezek körüli álláspontok közelítése.

Irodalomjegyzék

- Az Egyesült Nemzetek Tengerjogi Egyezménye (1998). [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/HTML/?uri=CELEX:21998A0623\(01\)&from=HU](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/HTML/?uri=CELEX:21998A0623(01)&from=HU) (2023.05.23)
- Council of the EU (2020). *Sanctions regime against illegal drilling activities in the Eastern Mediterranean extended by one year*. <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2020/11/06/sanctions-regime-against-illegal-drilling-activities-in-the-eastern-mediterranean-extended-by-one-year> (2021.11.15)
- Council of the EU (2023a). *Statement by the High Representative on behalf of the EU on the alignment of certain countries with Council Decision (CFSP) 2023/2488 concerning restrictive measures in view*

- of Turkey's unauthorised drilling activities in the Eastern Mediterranean. <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2023/11/23/statement-by-the-high-representative-on-behalf-of-the-eu-on-the-alignment-of-certain-countries-concerning-restrictive-measures-in-view-of-turkey-s-unauthorised-drilling-activities-in-the-eastern-mediterranean> (2021.10.28)
- Council of the EU (2023b). *Council Conclusions on Enlargement*. <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-16707-2023-INIT/en/pdf> (2021.12.10)
- Csorba, É. (2022). A ciprusi rendezés lehetőségeinek értékelése az energetikai fejlemények tükrében. *Külügyi Szemle*, 21(3), 84–113.
- Dendias, N. (2021). Turkey's opinion was not an issue for US. *Ekathimerini*, <https://www.ekathimerini.com/opinion/interviews/1170104/dendias-turkey-s-opinion-was-not-an-issue-for-us> (2021.10.28)
- Denizeau, A. (2021). Mavi Vatan, the "Blue Homeland": the Origins, Influences and Limits of an Ambitious Doctrine for Turkey. *Etudes de l'Ifri*. <https://www.ifri.org/en/publications/etudes-de-lifri/mavi-vatan-blue-homeland-origins-influences-and-limits-ambitious> (2021.10.28)
- Egeresi, Z. (2019). Kelet-mediterrániumi gázkincs: a ciprusi válság új dimenzióban. *Nemzet és Biztonság* 2019/2, 50–63.
- Egeresi, Z. (2022). Görög-török versengés: felszín alatti feszültségek. *KKI Elemzések*, 2019/59, 3–10.
- Ellinas, C. (2022). Energy and Geopolitics in the Eastern Mediterranean. *Atlantic Council Global Energy Center*, https://www.atlanticcouncil.org/wp-content/uploads/2022/03/Eastern-Mediterranean_Final.pdf (2024.05.23)
- Ellis, Tom (2022). US Helped Keep Aegean Crisis from Spiraling out of Control. <https://www.ekathimerini.com/opinion/interviews/1183214/us-helped-keep-aegean-crisis-from-spiraling-out-of-control> (2022.04.30.)
- Ελληνική Δημοκρατία Δημοκρατίας Πρωθυπουργού (2023). *Δηλώσεις του Πρωθυπουργού Κυριάκου Μητσοτάκη μετά τη συνάντησή του με τον Πρόεδρο της Τουρκίας Recep Tayyip Erdoğan στο Μέγαρο Μαξίμου, στο πλαίσιο της συνεδρίασης του 5ου Ανώτατου Συμβουλίου Συνεργασίας Ελλάδας-Τουρκίας*. <https://www.primeminister.gr/2023/12/07/33197> (2023.12.10)
- Euronews (2023). Greece and Turkey agree to reboot relations following landmark talks in Athens <https://www.euronews.com/2023/12/07/greece-and-turkey-agree-to-reboot-relations-following-landmark-talks-in-athens> (2024. 04.18.)
- European Commission (2020). *Turkey 2020 Report*. https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/system/files/2020-10/turkey_report_2020.pdf (2023.09.30)
- European Parliament (2020). Eastern Mediterranean: Turkey must immediately end illegal drilling activities. <https://www.europarl.europa.eu/news/en/press-room/20200910IPR86828/eastern-mediterranean-turkey-must-immediately-end-illegal-drilling-activities> (2023.09.30)
- European Parliament (2021). European Parliament resolution of 19 May 2021 on the 2019-2020 Commission Reports on Turkey. *Texts adopted – 2019-2020 Reports on Turkey - Wednesday, 19 May 2021*. https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2021-0243_EN.html (2022.05.10)
- Eurostat (2020). *Government expenditure on defence*. https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Government_expenditure_on_defence (2022.05.10)
- Gumrukcu, T. & Koutantou, A. (2023). Turning a page, Greece and Turkey agree to mend ties. *Reuters*. <https://www.reuters.com/world/greece-turkey-seek-restart-relations-with-meetings-athens-2023-12-06> (2022.12.15)
- Greek City Times (2021): *Extension of territorial waters to 12 nautical miles in the Ionian Sea ratified*. <https://greekcitytimes.com/2021/01/21/extension-waters-ionic-sea-ratified> (2021.10.28)

- Hazou, E. (2022). Cyprus and the shifting sands of East Med energy. *CyprusMail*. <https://cyprus-mail.com/2022/04/17/cyprus-and-the-shifting-sands-of-east-med-energy> (2022.05.10.)
- Kacziba, P. (2013). A ciprusi földgázkinccs feltárásának bel- és külpolitikai sajátosságai. *Külügyi Szemle*, 10(3-4), 149–171.
- Kacziba, P. (2020). Törökország Fekete-tengeri gázfeltárásai. *Pólusok*, 1(1), 176–191.
- Kambas, M. (2020). Greek, Turkish warships in 'mini collision' Ankara calls provocative. *Reuters*. <https://www.reuters.com/article/us-greece-turkey-warships-idUSKCN25A161> (2021.12.04.)
- Kanlı, Y. (2017). Precious loneliness. *Hürriyet Daily News*. <https://www.hurriyetaidailynews.com/opinion/yusuf-kanli/precious-loneliness-112503> (2021.12.04.)
- Kathimerini (2022). 64th round of exploratory talks on Feb 22. <https://www.ekathimerini.com/news/1177868/64th-round-of-exploratory-talks-on-feb-22> (2023.12.10)
- Kathimerini (2023). Behind Turkey's 'Blue Homeland' doctrine. <https://www.ekathimerini.com/opinion/1213618/behind-turkeys-blue-homeland-doctrine> (2023.12.10)
- Maltezou, R. (2022). Greek Parliament Approves Defence Pact Change on Eve of PM's Visit to U.S. *Reuters*. <https://www.reuters.com/world/greek-parliament-approves-defence-pact-change-eve-pms-visit-us-2022-05-12> (2022.05.15)
- Ministry of Foreign Affairs of the Hellenic Republic (2018). *Greek-Turkish dispute over the delimitation of the continental shelf*. <https://www.mfa.gr/en/issues-of-greek-turkish-relations/relevant-documents/delimitation-of-the-continental-shelf.html> (2023.09.10)
- Ministry of Foreign Affairs of Hellenic Republic (2019). Presentation of Turkish illegal claims through maps. Map13. <https://www.mfa.gr/en/issues-of-greek-turkish-relations/relevant-documents/maps.html> (2024.04.18.)
- Ministry of Foreign Affairs of Hellenic Republic (2021). Presentation of Turkish illegal claims through maps. Map14. <https://www.mfa.gr/en/issues-of-greek-turkish-relations/relevant-documents/maps.html> (2024.04.18.)
- Ministry of Foreign Affairs of the Hellenic Republic (2022a). *Turkish claims*. <https://www.mfa.gr/en/issues-of-greek-turkish-relations/relevant-documents/turkish-claims.html> (2023.09.10)
- Ministry of Foreign Affairs of the Hellenic Republic (2022b). *Territorial sea-Casus belli*. <https://www.mfa.gr/en/issues-of-greek-turkish-relations/relevant-documents/territorial-sea-casus-belli.html> (2023.09.10)
- Nedos, V. (2024). Interviews Nikos Dendias. We can't keep buying off the shelf. *Kathimerini*. <https://www.ekathimerini.com/opinion/interviews/1229177/nikos-dendias-we-cant-keep-buying-off-the-shelf> (2024.04.10)
- Papachelas, A. & Kostidis, M. (2023). 'My friend Kyriakos, we don't threaten you, if you don't threaten us'. *Ekathimerini*. <https://www.ekathimerini.com/opinion/interviews/1226534/my-friend-kyriakos-we-dont-threaten-you-if-you-dont-threaten-us> (2023.09.10)
- Republic of Türkiye, Ministry of Foreign Affairs. *Background note on Aegean dispute*. <https://www.mfa.gov.tr/background-note-on-aegean-dispute.en.mfa> (2024.01.10)
- Schaller, C. (2022). Hardly predictable and yet an equitable solution: Delimitation by judicial process as an option for Greece and Turkey in the Eastern Mediterranean. *Leiden Journal of International Law*, 35(3), 549–568.
- Smith, H. (2023). Erdoğan hails 'new era' of friendship with Greece on historic visit to Athens. *The Guardian*. <https://www.theguardian.com/world/2023/dec/07/erdogan-hails-new-era-of-friendship-with-greece-during-historic-visit-to-athens> (2024.01.10)
- Stergiou, A. (2022). *The Greek-Turkish maritime dispute – Resisting the Future*. Springer.

Strati, A. (1996). Postscript: Tension in the Aegean – The 'Imia' Incident. *Leiden Journal of International Law*, 9(1), 122–129.

Yayci, C. (2022). *Blue Homeland. A Book of a Map and a Doctrine*. Istanbul University Press.

DEVELOPMENTS OF THE GREEK-TURKISH MARITIME DISPUTES DURING KYRIAKOS MITSOTAKIS' ADMINISTRATION

Abstract

Greek-Turkish relations have been through not their best period in these days and dispute over the maritime borders is also an integral element of the conflict. The Greek-Turkish maritime border dispute is not a new source of conflict, as its solution has been waiting for decades. At the same time, energy explorations have increased the relevance of the border dispute, and consequently, their closure is much more complex. Thanks to the excavations, both the European and regional role of Greece has been strengthened. As a result, maritime border disputes and related excavations play a significant role in Greece's foreign policy. In response to the increasingly intense conflict related to the border dispute and the Turkish "threat", Greece tactically built and deepened its international cooperation network with EU member states and third countries in the region or interested in the region. In parallel, Turkey's international isolation continued. In addition, the recent Turkish presidential visit may bring a new (positive) turn in the relations.

Keywords: Greece, Türkiye, European Union, Greek-Turkish conflict